

Foto: Karim Hatoum

ORDFÖRANDEN HAR ORDET

Sydhoff-utredningen slår hål på myterna

Förslag och konsekvenser

Vi är många verksamma inom området barn och ungdomar med dövhet, hörselnedsättning och språkstörning som på något sätt varit involverade i den statliga utredningen som nu överlämnat sitt slutbetänkande "Samordning, ansvar och kommunikation – vägen till ökad kvalitet i utbildningen för elever med vissa funktionsnedsättningar" (SOU 2016:46). Statlig utredare Jan Sydhoff har under några års tid säkerligen mött hundratals (kanske fler) inom olika verksamheter samt representanter för intresseorganisationer. Han har bjudit in till referensgruppmöten, tagit emot

förslag och deltagit på en rad konferenser. Slutbetänkandet lär, enligt Barnplantornas menande, vara det mest heltäckande och breda förslag som någonsin presenterats inom området och då med stor respekt för komplexiteten i en målgrupp som på grund av hörselteknisk utveckling revolutionerar och förändrar behov och verksamheter.

Rätten till utbildning

Det är inte en dag för sent som en utredning föreslår, det som Barnplantorna under år kämpat för, nämligen rätten till likvärdig utbildning och brett fördelat statligt stöd

för att barn med dövhet, hörselnedsättning och grav språkstörning ska nå målpuppfyllelse i skolan. Deras möjligheter till att välja skola ska också öka.

Utredningen konstaterar att det finns stora skillnader mellan skolorna i Sverige, dels hur stödet är organiserat men också i vilken utsträckning det finns kompetent personal. Barnplantorna har länge redogjort för den så kallade *Skandiamodellen* (se www.youtube.com/watch?v=a3uDOnbjfz8) som presenterar utanförskapets pris för samhället. Jan Sydhoff har gjort nödvändiga kostnads- och konsekvensberäkningar i slutbetänkandet. →

- Det handlar om att cirka:
- 3 000 elever i grundskolan har dövhet eller hörselnedsättning,
  - 7 000 elever i grundskolan har grav språkstörning.

Utgångspunkter i alla åtgärder i slutbetänkandet avser elevernas bästa, vilket är angeläget inom ett område fortfarande tyngt av så många ideologiska dogmer att nödvändigt paradigmskifte under många år har omöjliggjorts.

Utgångspunkten i utredningens förslag till helhetslösningar är att elever med dövhet, hörselnedsättning eller grav språkstörning ska vara inkluderade i reguljära klasser. De ska endast samlas i särskilda undervisningspar eller klasser i de fall då det klart har påvisats att undervisning i reguljär klass inte kan tillgodose deras stödbehov.

När det gäller elever med behov av *tvåspråkig undervisning i en teckenspråkig miljö* kan de knappast få detta i en reguljär klass. Sydhoff påpekar att ett litet antal elever och lärare som är kunniga i tecken-

språk ger inte heller någon livaktig teckenspråkig skolmiljö. Utredningen har även tagit hänsyn till elevgruppens behov och skolgång och lämnat förslag i enlighet med Salamancadeklarationens handlingsram.

En målgrupp i förändring

Utredningen konstaterar att den medicintekniska utvecklingen inneburit att föräldrar och barn i högre utsträckning väljer grundskolan än specialskolan. Därmed är det svårare, men nödvändigt, att avgränsa specialskolans målgrupp. Det fastslås ånyo att den regionala specialskolan är till för barn med dövhet eller hörselnedsättning som på grund av sin funktionsnedsättning inte kan gå i grundskolan.

Utredningen anger att tidig upptäckt genom hörselscreening är bidragande till målgruppens förändring. På grund av begränsad nationell statistik över gruppen elever med dövhet och hörselnedsättning kan endast nationella och regionala kartläggningar uppskatta elevgruppens antal. Utredningen uppskattar antalet till 3 000 elever i grund-

skoleåldern. Enligt Migrationsverket uppskattades mellan 20 och 40 asylsökande 2013 ha behov av teckenspråk.

Jan Sydhoff har låtit Annika Dahlgren Sandberg (professor) göra en forsknings- och kunskapsöversikt. Hon konstaterar med stöd av forskning att tidig intervention och tekniska hjälpmedel har stor effekt på tal, språk och skolframgång hos barn med dövhet eller hörselnedsättning. Forskningsöversikten visar också att barn som har talat språk som första språk har ordförråd, språk och läsförmåga i nivå med hörande. Det kostateras också att en liten grupp döva föräldrar varje år av olika skäl inte vill låta CI-operera sina döva barn. Det handlar om cirka 1–2 barn per år. Om nyanlända elever med dövhet/grav hörselnedsättning tas med i beräkningen så handlar det om cirka 4 barn per år som behöver teckenspråk som första språk. Utredningens uppgifter från CI-teamen är att det är cirka 12 barn med CI per årskull som inte kommer att klara vanlig skola på grund av hörselproblem och intellektuell funktionsnedsättning.

Eleverna lyckas inte i skolan!

Slutbetänkandet konstaterar att få studier har systematiskt undersökt måluppfyllelsen för elever med dövhet eller hörselnedsättning i grundskolan. Utredningen begärde in betygsstatistik från SPSM för elever i den regionala specialskolan. Den visar att över tid uppnår inte ens hälften (38 procent) behörighet till gymnasiet. Av de elever som gick i speciella hörselklasser var 65 procent behöriga till gymnasiet och av de individintegrerade eleverna med hörselproblematik var 78 procent behöriga. Enligt samma studie var 90 procent av alla grundskolans elever behöriga till gymnasiet.

Resultaten visar att skolframgång är relaterat till graden av hörselnedsättning och att färre elever med gravare hörselnedsättning kvalificerade sig för högre studier.

Utredningen fortsätter att slå hål på myter genom att konstatera att elever med

dövhet underpresterar i förhållande till hörande i en rad skolämnen och dessa resultat återfinns i en rad studier även utanför Norden. Forskningen visar också, med all önskvärd tydlighet, att utveckling inom CI-behandling tillsammans med tidig intervention och tidig tillgång till språk har minskat skillnaderna mellan elever med dövhet eller hörselnedsättning och andra elever.

Forskningen understryker att 50 procent av skillnaderna i skolresultat beror på undervisningsfaktorer som lärarens erfarenheter. Försenad språkutveckling är en faktor som har med låga skolresultat att göra. Föräldrars engagemang och deltagande i interventionsprogram är viktigt. Barnplantorna får rätt på punkt efter punkt. Konferenser och det informationsarbete vi i Barnplantorna gör, har aldrig varit viktigare.

Pedagogiska behov hos målgruppen

Utredningen presenterar en noggrann redogörelse över målgruppens pedagogiska behov utifrån tre perspektiv, den pedagogiska miljön, den fysiska miljön samt tekniken om stöd i undervisningen. Lärarna behöver mer kunskap om bland annat kompensatoriska åtgärder. Det kan handla om visuellt stöd för att tydliggöra struktur i både klassrummet och i undervisningen. Jag är helt övertygad om att Jan Sydhoff besökt de skolor i Lomma som Barnplantorna har god kontakt med när han konstaterar att: *"veckoscheman, dagscheman och aktuella arbetsinstruktioner bör vara väl synliga i klassrummet"*.

Mer om Lommamodellen i undervisningen får deltagarna på konferensen NCFIE2016 (www.ncfie.se) i Göteborg i oktober. I utredningen benämns också vikten av att utveckla såväl vardagsspråk som ämnesspråk och skilja dem åt. Kapitlet om pedagogiska behov kan tjäna som handledning för nya lärare.

Även vikten för eleven att utveckla hörselmedvetenhet och att eleven får stöd i denna utvecklingsprocess. Mentaliseringsprocessen (Theory of Mind), som

Barnplantorna de senaste åren haft stort fokus på, berörs i utredningen. Fysisk miljö diskuteras i form av vikten av en god ljudmiljö och akustikförbättrande åtgärder samt olika tekniklösningar som stöd.

Stärkt teckenspråk och en teckenspråkig specialskola för ökad målpuppfyllelse

Barnplantorna delar utredarens förslag om att barn ska tas emot i specialskolan endast om de har behov av en tvåspråkig undervisning i en teckenspråkig miljö. Vi är eniga med utredarna om att specialskolan och grundskolan har olika målgrupper. Det nämns i utredningen även att Barnplantorna, som enda intresseorganisation, förordat etablerandet av **en** teckenspråkig specialskola för ökad målpuppfyllelse för en mycket liten grupps behov i skolan. Utredningen förordar att den regionala specialskolan benämns den teckenspråkiga specialskolan, men understryker att den ska ha ett specialpedagogiskt uppdrag. Det intressanta blir vilka barn som ska ha tillträde till den teckenspråkiga specialskolan. Här är Barnplantorna åter helt eniga med utredarna som fastslår att s.k. CODA (Children of Deaf Adults), barn och syskon till teckenspråkiga barn ska inte ha tillträde till specialskolan. Deras behov tillgodoses i grundskolan. Utredningen betonar att det handlar om elever som på grund av sin funktionsnedsättning har behov av en tvåspråkig undervisning i en teckenspråkig miljö.

Utredningen föreslår en koncentrerad av den regionala specialskolan till tre enheter och därför bör den geografiska bindningen till Örebro, Härnösand, Vänersborg, Stockholm, Vänersborg och Lund upphöra.

Ansvarsfördelning mellan stat, landsting och kommun

Ansvarsfördelningen för barn med dövhet och hörselnedsättning har varit föremål för diskussioner under decennier. Föräldrar, Barnplantornas medlemmar har också upplevt att de av skolan till exempel fått

besked som "det är inte vårt ansvar". En återkommande fråga har varit vem som ansvarar för hörteknik, mikrofonsystem, i skolan.

Utredningen klargör ansvarsfördelningen och slår fast att kommunernas ansvar för elevernas skolgång är långtgående. Enligt skollagen (2010:800) ska alla ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet. Det är rektors uppgift att tillse att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds om anpassningar som gjorts inte anses vara tillräckliga. Om utredning visar att eleven har behov av stöd *ska sådant stöd till elev ges!* Hoppas föräldrar som fått annat besked, typ *"vi har inga pengar"*, läser detta som anges i ett statligt slutbetänkande. Det torde vara vägledande redan nu!

Kommunala och enskilda skolhuvudmän ska med andra ord ge eleven det stöd som fordras för att uppnå målen med utbildningen. Det kan handla om pedagogisk kunskap och hörselteknik.

Det fastslås att landstingens skyldighet är att tillhandahålla hjälpmedel i undervisningen. Landstingen förskriver både hörapparater och hörselteknik och ska i samband med förskrivning ge nödvändig information och stöd till eleven, föräldrar och lärare. Däremot har landstingen inget ansvar att erbjuda specialpedagogiskt stöd i skolan. Landstinget arbetar på uppdrag av föräldrarna. Utredningen konstaterar emellertid att det finns skillnader hur landstingen tolkar sitt uppdrag. Ett konstaterande som är viktigt då vi behöver en mer nationell samsyn mellan landstingen i hur de arbetar.

Staten ansvarar för lagstiftning, tillsyn, uppföljning, utvärdering och en del utvecklingsinsatser i förhållande till skolan. SPSM/SPSM Råd och Stöd arbetar på statens uppdrag. Äntligen fastslås det att det inte finns något samlat grepp om vilka insatser som görs av staten, landstingen och kommunerna. Barnplantorna har länge hävdat att föräldrar anser att ansvarsfrågan, resultatuppföljning i skola och inom habilitering är svårt att överblicka. Föräldrar ifrågasätter

→ ofta om samverkan mellan berörda instanser, kontinuitet och planläggning överhuvudtaget existerar! Nu får de stöd av detta i en statlig utredning.

Hur heterogen är specialskolans elevgrupp?

Utredningen har noga studerat elevtillströmning/minskning vid specialskolorna samt heterogeniteten i specialskolans målgrupp. I regionskolorna har antalet elever som läser enligt grundskolans kursplaner varierat över tid. Läsåret 2015/16 läste omkring 7 procent av eleverna enligt grundskolans kursplaner. Statistiken är viktig när måluppfyllelsen och utbildningskvaliteten ska diskuteras. Enligt Barnplantorna är det dags att diskutera kvalitet – heterogenitet i målgruppen – måluppfyllelse och inte bara ange att heterogeniteten är orsak till bristande måluppfyllelse i specialskolan. Utredningen klagar mycket.

Kostnaderna för undervisning per skolenhet redovisas och den är också ytterligare argument för koncentrerad undervisning av specialskolornas elever till färre enheter. Regionskolor med färre elever har naturligtvis större kostnader för undervisning per elev jämfört med större regionskolor. Jämför Birgittaskolan med 133 elever 2015 och en elevkostnad per läsår på 560 000 kronor och Kristinaskolan med 25 inskrivna elever med en kostnad per elevplats på 1 282 000 kronor!

Deltidselever – distansundervisning i teckenspråk

Barnplantorna har länge kritiserat syftet med deltidselever. Vi har menat att barn som har behov av särskilt stöd bör delta i undervisningen vid sin hemskola utan avbrott. Dessutom kan en elev inte förväntas bli tvåspråkig utifrån några besöksveckor då och då i specialskolan. Vi får stöd i utredningen där rektorer vid hemskolorna drar slutsatsen att deltidstudier inte gynnar elevernas kunskapsutveckling. Ur ett språkutvecklingsperspektiv är dessutom någon

vecka per termin kort tid för att utveckla teckenspråket, konstaterar utredningen.

Ett försök med fjärrundervisning i teckenspråk hos tolv deltidselever på Kristinaskolan har däremot påvisat bättre resultat.

Utifrån ovan ställer sig inte utredningen bakom att permanenta försöksverksamheten med deltidstudier vid specialskolan. Syftet med verksamheten kan uppnås bättre på andra sätt anger man. En lösning är att SPSM tillhandahåller fjärrundervisning i teckenspråk. Barnplantorna delar utredarens synpunkter.

Behov av ny målgruppsformulering

Utredarna ställde på ett tidigt stadium frågan till intresseorganisationerna om hur målgruppen ska/bör definieras. Någon konsensus uppnåddes inte och det var inte heller väntat. Viktigt var däremot att Jan Sydhoff inhämtade tankar från många aktörer. Fakta, vilket också konstateras i utredningen, är att målgruppen för specialskolan blivit alltmer otydlig i förhållande till målgruppen för grundskolan och grundskolans elever. Det anges dessutom att eleverna i specialskolan inte alltid överensstämmer med målgrupperna i skollagen. Innebörden, enligt Barnplantorna, är därmed att elevantalet måste granskas noga. Frågan infinner sig åter om SPSM har haft större fokus på att upprätthålla elevantalet/antalet specialskolor istället för utveckling av kvalitet i verksamheterna?

Även Statskontoret i rapport SOU 2007:87 (tidigare rapporterad om i Barnplantabladet) delar Sydhoffs syn på att målgruppen bör omdefinieras i och med den ökande behandlingen med CI. Utredningens förslag är att:

Specialskolan ska ta emot barn med behov av tvåspråkig undervisning i en teckenspråkig miljö, barn med dövblindhet eller barn med synnedsättning och ytterligare funktionsnedsättning som leder till behov av omfattande anpassning.

Utredningen definierar även begreppet tvåspråkig undervisning i en teckenspråkig miljö. Det innebär att elever som inte har behov av undervisning på teckenspråk inte bör ha tillträde till specialskolan. Barnplantorna delar utredningens synpunkter.

Nav – ett sätt att organisera samverkan

Det som utredningen valt att benämna Nav stämmer väl överens med det förslag Barnplantorna skickade till utredningen om upprättande av specialpedagogiska skolstödsenheter. Anledningarna till upprättande av Nav är behov av bättre samordning och planering. Nu vet ofta skolorna inte på förhand vilka elever med dövhet eller hörselnedsättning som finns i deras upptagningsområde. Förslaget om inrättande av Nav ska vara en uppgift för Specialpedagogiska Skolmyndigheten. Innebörd är att i varje region ansvarar myndigheten för tillsättande av regionala samordnare för elever inom nämnda målgrupper. I varje region ska det finnas kansli inkluderande samordnare och specifik personal för målgrupperna. Naven ska kartlägga behoven hos eleverna samt se över utbildningsalternativ i regionen. Navet ska också mer specifikt samordna insatser för ökad måluppfyllelse och verka för att särskilt anpassade kommunikativa miljöer (SAK-miljöer) etableras. Naven ska även yttra sig över ansökningar om statsbidrag för kvalitetshöjande åtgärder (SKÅ-bidrag).

Sydhoff konstaterar att det är uppenbart att stödet till individintegrerade elever bör stärkas. Statliga befintliga medel ska omfördelas, anger utredningen. Det har Barnplantorna länge pläderat för. Av de medel som staten satsar på nämnda målgrupper fördelas 78 procent till specialskolorna och endast 22 procent till kommunala och fristående huvudmän! *Eftersom 95 procent av elever med dövhet, hörselnedsättning eller grav språkstörning går i kommunala eller fristående skolor är det rimligt*

att statens insatser stärker där majoriteten av eleverna befinner sig.

Utredning med verklighetsförankring

Genom en rad fiktiva exempel på individer ger utredningen tydliga exempel på vilka konsekvenser skolmisslyckande kan ge på lång sikt för både individen och samhället. Fokus är att minska utanförskapet för personer i målgrupperna.

Ett typexempel är den debatterade frågan om elevers rätt till skolskjuts till mer anpassad skola i annan kommun. Kommuner som nekat elev detta får bakläxa av utredningen för kortsiktigt tänk. Argumentet är om kommunerna tror att de "tjänar" pengar på att neka skolskjuts riskerar kostnaderna att bli miljonbelopp i form av misslyckad skolgång. Sydhoff

anger till kommunerna "det är klokt att göra mer".

En diger utredning som även undersökt förhållandena i de nordiska länderna samt Nederländerna, England och Skottland.

Forskningssammanställningen över nuläget är omfattande men visar också på brister. Det behövs fler större studier. En önskan hade varit att utredningen hade nämnt den mer omfattande LOCHI-studien i Australien – en longitudinell populationsstudie.

Men på det hela taget följer slutbetänkandet de tankar som Barnplantorna under decennier framfört och haft ringa stöd för. Ett digert arbete med mycket faktaunderlag och ekonomiska konsekvensanalyser. *Sydhoff konstaterar också att det inte handlar om en ambitionshöjning i resursutnyttjande utan en ambitionshöjning i re-*

sultat. Tack till Jan Sydhoff och hans medarbetare. Äntligen, säger nog både föräldrar och många engagerade yrkesverksamma inom förskola, skola och interventionsverksamheter!

(I detta sammandrag har jag valt att fokusera på gruppen elever med dövhet eller hörselnedsättning. En stor del av utredningen behandlar också barn med grav språkstörning, barn med dövblindhet/synnedsättning samt barn med fler funktionsnedsättningar. Fokus här har handlat om att försöka ge en hyfsat stor inblick i utredningen. För mer information läs utredningen SOU 2016:46.) ●

Ann-Charlotte Gyllenram

.....
**"Veckoscheman,
 dagscheman och aktuella
 arbetsinstruktioner bör vara
 väl synliga i klassrummet"**

